

семантичного простору лексеми *душа* у “Повісті временних літ”) // Біблія і культура: Зб. наук. праць / За ред. А.Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 412-415.

9. Скаб М.В. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери. – Чернівці: Рута, 2008. – 560 с.
10. Словник української мови: В 11-ти т. – К.: Наукова думка, 1970-1980.
11. Тарновецька-Ткач Л.О. До історії церковнослов'янств у мові українських освічених верств (за текстами листів і щоденників ХІХ – початку ХХ ст.) // Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки ДДНУ імені Івана Франка / Ред. кол. В.П.Мельник та ін. – Дрогобич: Вимір, 2000. – Випуск п'ятнадцятий. – С. 246-257.
12. Шевченко Л.Л. Біблія і становлення української літературної мови // Мовознавство. – 2004. – № 5-6. – С. 56-62.

Анотація. У статті проаналізовано церковнослов'янські риси сучасної української мови з погляду відповідності їх зовнішньої та внутрішньої форм питомо українським лексемам та аспекти впливу церковнослов'янської мови на українську. Проведено порівняльно-семантичний аналіз лексем сучасного словника української мови з лексемами словника церковнослов'янської мови Г. Дьяченка.

Ключові слова: церковнослов'янська мова, українська мова, церковнослов'янськ, лексема, мовна одиниця, лексичне значення.

Summary. Some features of development of modern Ukrainian during the last ten ages and aspects of influence on it of ecclesiastical language are analysed in the article. The compare-semantic analysis of lexemes of modern dictionary of Ukrainian is conducted with the lexemes of dictionary of ecclesiastical language of G.Diachenko.

Key words: ecclesiastical language, ukrainian language, ecclesiastical word, lexeme, linguistic unit, semantic.

УДК 821.161.2'06-3(045)

Новицька О.А.

СОЦІАЛЬНЕ І НАЦІОНАЛЬНЕ В АСПЕКТІ ХУДОЖНЬОГО СПРИЙНЯТТЯ ПРОЗОПИСУ АНТОНА КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО

Актуальність статті. Кінець ХІХ – початок ХХ століття і в Галичині й на Великій Україні була це доба відновленої національної традиції, доба великих зусиль і ще більших надій на майбутнє. Український націоналізм перейшов помітну перебудову. З літературного, етнографічного, романтичного націоналізму він перетворюється на всіх українських землях в реальний націоналізм, з тим, що на Радянській Україні українська довоєнна національність перетворюється в державну націю, на західно-українських землях вона стає далі недержавною національністю, однак не тільки з претензіями втрати ролі державної нації, але й бажанням накинути своє розуміння державності й націоналізму – Радянській Україні. Однак, на хвилі якісної зміни ціннісних орієнтирів, з'являються молоді письменники, які давали змогу Великій Україні виявити себе на її культурному полі: Йосип Маковей, Лесь Мартович, Микола Вороний, Богдан Лепкий, Петро Карманський, Микола Філянський, Степан Васильченко, Антон Крушельницький, Микола Хвильовий та інші. Рвучким і напруженим був темп суспільно-політичного життя на грані ХІХ – ХХ століття. Події цієї доби надзвичайно впливали на світогляд письменників та урізноманітнювали життя і давали ще не знаний за темами матеріал для художньої творчості. Аналіз літературної спадщини письменників “молодої генерації” сучасними дослідниками української літератури такими, як: Осип Турянський, С.М. Трофімук, В. Агеєва, М.П. Кодак, Л. Дем'янівська, І.О. Денисюк, С. Єфремов дає змогу відчути ідейний хаос цієї епохи. Наукове вивчення літературного доробку напівзабутих, репресованих літераторів (Антон Крушельницького, Олександра Соколовського, Якова Жарка та інших) є актуальною темою в літературному процесі, оскільки саме вони давали сили для боротьби за українську національну справу, перебуваючи в центрі політичних, соціальних, етичних проблем сучасності.

Мета нашої статті – розкрити соціальні та національні явища художньої спадщини Антона Крушельницького на тлі розвитку українського письменства кінця ХІХ – початку ХХ століття.

“Націоналізм – це синтеза стремлень нації до оформлення себе в державу. Державна ж форма – це виконання влади серед нації панівною клясою. Намагання однієї або другої кляси – експлуататорів або експлуатованих – до захоплення влади й переведення цього зусилля в життя – це стремління до державного оформлення повноправної нації” [2, 220]. Саме так розумів поняття “націоналізм”, “нація” письменник, педагог, громадський та політичний діяч Антон Володиславович Крушельницький. З цього погляду зазначається найсильніше розходження між національно-державними здобутками Радянської України й національно-державними зусиллями західних українців – оформленого в державну форму націоналізму на Радянській Україні й задавленого в здобуття державних основ націоналізму західно-української активної верхівки. Відродження національної гідності, самоповаги, культури, визволення нації від національного поневолення – основа всієї праці великого митця. Однак, відомий майстер слова, свого часу опинився серед напівзабутих, репресованих літераторів. А.В. Крушельницький, нібито, був емісаром закордонної “ОУН” на чолі з Є. Коновальцем і налагоджував зв’язки з рештками розгромленого ДПУ УСРР 1933 році підпілля “УВО”, організовував теракти проти керівників партії і держави, нібито, “...закиди щодо участі в терористичній акції є справою якоїсь хитрої інтриги і провокації. Є здогади, що була це помста пролетарських письменників, яким Антін почав закидати прилюдно “ухили” від правовірної марксистської лінії. ...” [1, 3], нібито, “...державна поліція в Городенці повідомила державну поліцію в Рогатині, що директор української гімназії Антін Крушельницький прислав у 1920 році з Відня до Городенки 60 кг. большевицької бібули. Крім того та сама городенська державна поліція донесла, що А. Крушельницький редагував у Відні в 1920 році большевицький орган під назвою “Не знати кому”. Врешті, що Антін Крушельницький причинив Полякам у Городенці в 1918 і 1919 роках багато втрат у життю, здоровлю і маєтку. ...” [4, 2]. “Приписавши” прізвище Крушельницького до організації фашистського пропагування, диверсії та терору на Радянській Україні, представники Військової колегії Верховного Суду під головуванням В. Ульріха постановою № 27 засудили: “Крушельницького А.В. к лишению свободи сроком на 10 лет” [5, 214], з часом і до знищення. Подаючи далі спогади про українську розстріляну інтелігенцію, серед якої був і Антін Крушельницький та його сім’я, мусимо, насамперед, сказати, що велику роль у відображенні “дороги до рабства” українського народу, безжалісного, жорстокого, несправедливого, аморального, антидемократичного, тоталітарного соціалізму зіграв власний трагічний досвід самого Антона Крушельницького, який відображається у його багатогранній літературній спадщині.

Соціальні та національні аспекти яскраво виражені в концепції розвитку особистості у нарисі “Гостина” (1898р.). За допомогою емотивного рівня інтерпретації Антін Крушельницький дав можливість розглянути і визначити, якими почуттями, емоціями керувався він, пишучи твір, які емоції викликають написані рядки в душі інтерпретуючого. Психологічно-емоційна означеність ситуації відразу відчувається ще на початку твору, вводячи головного персонажа до монологу з самим собою, вдаючи його до міркувань та припущень, змінюючи одну картину іншою в спогадах героя, інтонаційно передає письменник душевне зворушення особистості, відчуття надзвичайної духовної інтенсивності й напруженості під час його виклику з тюрмної камери до кімнати побачення. Внутрішній монолог – супутник героя на протязі всього твору А. Крушельницького, реального судження людини, яке вона з певних причин не висловлює вголос. Звертаючись до аналізу чуттєвого життя людини, письменник використовує можливості внутрішнього монологу в плані емоціональної експресії: “Де? Куди?... Може вже випишуть його на роботу, а може знов який протокол?... От вчора не кликав інспектор до себе? не питав, що приніс Грицько з роботи? Не дурний сказати!... Або то не може кожному лучити ся, що от найде нового, чи дасть хто на “дзигар” тютюну!... Ну, так що-ж, що не сказав? Кривий замельдував ся сам до інспектора та й до чиста розказав, що Грицько приніс і тютюну капку і сірник, та всадили бідного Грицька в кайдани... Але чого се знов нині покличали? Цікавість перла його, що аж страх. (...) Ет, хто би там до мене навідував ся!... Хоч... Та воно правда, четвер... А може жінка?... Ото, як би приїхала Гануська до мене! Гей, гей! що би то я їй нарорказував ся!” [3, 55-56] Стан, у якому протікає внутрішньомовна діяльність, – це стан потрясінь, соціально чи індивідуально викликаних зрушень західноукраїнського селянина. Як бачимо, тут в наявності, крім душевного хвилювання героя, і соціальна значимість моральних проблем, над якими міркує герой твору, що майстерно оголюється автором, розкриваючи вже на початку внутрішній світ персонажа. Головного героя Остапа засудили до тюрми разом із трьома сусідами, бо: “вони рубають жидівський ліс. Дуб паде, валить ся на жида, жид і не йокнув, а його з трьома сусідами посадили на чотири роки в тюрму...” [3, 58]. Та не про себе піклується Остап, а про жінку: “Не знати, як там сердега зібрала сегідь з поля, чи вродило? А дрова... Зима вже ось-ось, а вона бідна певно не має ще чим хати нагріти...” [3, 56]. Скільки бентежних зворушень серця, скільки духовної краси почуттів надає письменник своєму герою! Наче тонкий малюнок його інтелектуального світу, який розкриває і проблему розуміння родинних відносин, і розуміння світоглядних проблем, і

тим самим рівень духовності. Роздуми Остапа повертаються й до села, без якого він не має сенсу життя: “Та тепер стануло йому перед очима рідне село. Він бачить старенького попа, як виходить із церкви, бачить Микиту, Трохима, Пилипа, що поставали коло церкви та гуторять весело... Знов він у поли малим хлопчиком поганяє воли, а батько йде за плугом... то крикне на волики, то відверне скибу, що впала у борозду...” [3, 57-58]. Один епізод в думках героя швидко змінюється іншим, наче автора цікавлять не так усі перипетії й історії, як вершинні стадії душевного болю героя. Він питає у себе: “За які гріхи Бог наслав на него таку тяжку кару, що він занедужав на очі! Якби то здоровля, то й на роботу післали би, або може приділили би до варстату. Ба, коби видів на очі, то вже відси побачив би свою Гануську” [3, 57]. Та знов письменник переносить читача з неймовірною швидкістю до інших думок героя, який міркує вже про сина, мамуню, чи здорові вони. Найрізкіший поворот у розвитку внутрішнього монологу відбувається, на нашу думку, з появою інтересу автора до взаємопереходів між думками, між думкою і почуттям, до форм, у яких протікають внутрішні процеси, що виявляє своєрідність методу митця, яким він доносить до нас свої уявлення про діалектичний зміст внутрішнього життя людини. Через внутрішній монолог А.Крушельницький передає читачеві потаємне ество персонажів, спосіб їх міркування, логіку й аргументацію вчинків, тобто справжній характер. Цілком очевидно, що дійсність, життя особистості сприймається письменником як складна й суперечлива єдність, де все переплетено і взаємопов’язано. Тенденція до зображення об’єктивної дійсності, прагнення представити її таку, як вона є, з особливою повнотою проявилася в нарисі в епізодах візуального сприймання героєм тюрми: “Саме станув перед залізною брамою, яка відділяла тюремне подвір’я від коридора, що вів на вулицю. Друлив її від себе та одна половина відскочила. Війшов у коридор розглядаєть ся – нема Гануськи!... Глянув на наглядчика – той показав йому рукою двері на ліво, а сам скочив до кімнатки, що була по правім боці, та крикнув: “ходи!” Він чув, що хтось вийшов відтам, але двері вже зачинили ся за ним і він увійшов у першу кімнату. Тут стояли два столи зсунені до купи; при однім сидів наглядчик і писав щось. (...) Війшов у другу кімнату. Тут знов сиділо трох молодих панків, один в мундрі – він його не знає... се той, що списує протоколи. (...) У третій кімнаті, що розділена бар’єром на дві часті, сидів якийсь старий наглядчик. У кімнаті три великі шафи, два столи, а на третьому кільканадцять ламп. У куті стояла умивальниця. Остап був уже кілька разів у сій кімнаті, однак всьо се немов перший раз бачить” [3, 58-59]. А що творилося в душі Остапа, зацькованої бездушним мороком соціального пригнічення, коли він побачив свою Гануську, про це довідемося з психологічно акцентованого епізоду побачення: “Коли її (Гануську – О.Н.) побачив, хотів скочити, обіймити – так стіл припертий до шафи спиняв, а з другого боку наглядчик простяг руку і заступив йому дорогу. (...) Обоє нахилили ся через стіл, обіймили ся і стояли хвилину в сьому німому обіймі” [3, 60]. Автор робить перші кроки до портретного опису героїні з метою співвіднести зовнішність з внутрішнім світом персонажа. Проте портретна палітра Гануськи (також і Остапа) обмежується лише скупим орієнтуванням читача щодо соціального обличчя героїні: “В червоній вив’язаній на голові хустці, в червоній кацабайчині, боса, хоч добре вже потягло зимно” [3, 59-60]. Образ героїні автор подає лише в епізоді, використовуючи прийом протиставлення характерів героїв нарису Гануськи, яка починає нарікати на свою долю, бо їй тепер молодій жити зі сліпарем: “Ой-ой! ото я дїждала ся!... На публіку ти мені тут осліп!... Що-ж я така молода робити-му зі сліпарем?...” та Остапа, який не сердиться на Гануську, а навпаки її заспокоює: “– Не осліп! А диви, що тебе виджу... То мені так Пан Біг дав! А побачиш, Пан Біг дасть, що буду ще добре видіти... Тут пан дохтір, знаєш, той, що ходив до мене, поїхав, а як верне, дасть мені зараз раду” [3, 61]. Духовність, яка яскраво демонструється автором в цьому діалозі, і є те незриме, що дає героям твору Антона Крушельницького життєвий смисл, який просвітляв їх і грів. Цією вірою в світлу будучину Остап посилює і віру Гануськи: “Вернула ся, схопила через стіл Остапа за ший і потонули в однім горячім поцілунку. Її прогнали, а Остап стояв іще хвилину за столом, аж вона вийшла з кімнати” [3, 63]. По суті, Антон Крушельницький в образі своїх героїв помітив внутрішню відкритість людини, які, при всьому змушеному режимі конспіративності, ждали спілкування, прагнули поділитися думками, запалити своїми настроями інших. Соціальне пригнічення й національне відродження – предмет національно-політичних експериментів та літературних пошуків доби кінця XIX – початку XX століття.

Список використаних джерел

1. За що засудили Крушельницьких і Ю.Бачинського? / Р.Купчинський // Діло. – 1935. – Ч. 224. – С. 3.
2. Крушельницький А.В. Два націоналізми / А.В. Крушельницький // Нові шляхи. – 1930. – № 7-8. – С. 208-222.
3. Крушельницький А.В. Світла і тіні / Антон Володиславович Крушельницький. – Л.: З друкарні В.А. Шийковського, 1900. – 63 с.
4. Ревізії й арешти в Рогатинщині: (до справи директора Антона Крушельницького) / Р.Купчинський // Діло. – 1925. – Ч. 58. – С. 2.

5. Справа А.В. Крушельницького № 44987 ФП // ГДАСБУ.– Ф.6.– Т.1.– Арк. 214.

Анотація. Стаття висвітлює соціальний та національний аспекти в умовах перехідного періоду в розвитку українського суспільства. У роботі досліджується вплив національної ідеї на творчість письменників, відчуття національної приналежності, а також підкреслюється зв'язок категорії національного та соціального.

Ключові слова: націоналізм, нація, соціальний та національний аспект.

Summary. The article enlightens social and national aspects during the transitional period in the development of the Ukrainian society. In the work the author stresses the influence of the national idea on the writers work, the sense of national pride and connection between national and social aspects.

Key-words: nationalism, nation, social and national aspects.

УДК 811.111'373.72

ОСТАПЕНКО В.І.

ФУНКЦІОНАЛЬНО–СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З БІБЛІЙНИМ КОМПОНЕНТОМ

Англійська фразеологія – це надзвичайно складний конгломерат стійких сполучень слів, стилістичний діапазон яких коливається від нейтральних загальнолітературних зворотів до жаргонних вульгаризмів. Віднесення фразеологізму до того чи іншого функціонального стилю мови на сучасному етапі розвитку фразеології є досить проблематичним. Це зумовлено кількома причинами, а саме: недостатній розвиток фразеологічної стилістики; рухливість меж різних стилістичних розрядів, таких, наприклад, як нейтральних та книжних, розмовних та жаргонних; зміна форми фразовживання. Сучасну англійську, американську та австралійську літературу значною мірою поповнили жаргонні фразеологічні одиниці і одним із завдань сучасних мовознавців є визначення їх стилістичного статусу, що має здатність значною мірою коливатися [1, 7].

Опираючись на дані фразеологічного словника, укладеного професором О.В. Кунінім, проаналізуємо функціонально-стилістичні особливості фразеологізмів, що містять біблійний компонент, та визначимо їх сфери вживання.

При визначенні сфери вживання тієї чи іншої фразеологічної одиниці особливу увагу слід звертати на її конотативне значення, оскільки воно відіграє важливу роль для детермінації приналежності фразеологізмів до певної стилістичної групи і до відповідної сфери вживання у мові.

Аналізуючи конотацію фразеологізмів, професор О.В. Кунін включає до її складу функціонально-стилістичний та комунікативно-стилістичний компоненти і визначає їх наступним чином.

Функціонально-стилістичний компонент конотації – це стилістична приналежність фразеологізму, а комунікативно-стилістичний компонент – це потенційна можливість використання фразеологічної одиниці в тій чи іншій сфері спілкування [2, 123].

Отже, оскільки одним із наших завдань є з'ясування функціонально-стилістичних особливостей фразеологічних одиниць з біблійним компонентом, то спочатку виділимо в загальному групі фразеологізмів за їх стилістичним забарвленням. Внаслідок цього визначимо рівень функціонування тих чи інших одиниць у певному стилі усної та писемної сучасної англійської мови. Так, опираючись на стилістичну класифікацію, запропоновану у “Стилістиці англійської мови” за редакцією Мороховського А.Н. та ін. [3, 131], визначимо наступні класи фразеологічних одиниць:

I. Стилістично нейтральні, загальнолітературні фразеологізми.

II. Стилістично забарвлені фразеологічні одиниці. Такі фразеологізми у свою чергу поділяються на дві підгрупи:

1) фразеологічні одиниці високого стилістичного тону;

2) фразеологічні одиниці зниженого стилістичного тону.

До фразеологізмів високого стилістичного тону належать: архаїзми, поетизми, варваризми, книжні.